

Dizenin Sonundan Öteye Geçmek: Şiir Nasıl Okunur?

OKT. KÂMİL PARIN*

2007 yılında Terry Eagleton tarafından hazırlanan bu eser Kaya Genç tarafından çevirisi yapılarak Ekim 2015’de dilimize kazandırılır. Ayrıntı Yayınlarınca basılan eser şiir teorisi alanında önemli bir boşluğu doldurur. Eser Önsöz’den sonra altı bölümden oluşmaktadır: 1. Eleştirinin İşlevleri 2. Şiir Nedir? 3. Biçimciler 4. Biçim Arayışı 5. Şiir Nasıl Okunur 6. Dört Doğal Şiiri. Son bölümde dört İngiliz şairin doğa şiirlerini ayrıntılı çözümlemeye girişir. Bu şairler ve şiirleri şunlardır: William Collins’in “Ode to Evening”, William Wordsworth’un “The Solitary Reaper”, Gerard Manley Hopkins’in “God’s Grandeur”, Edward Thomas’ın “Fifty Faggots.” Eserin sonunda terimlerin açıklamalarının yer aldığı Sözlükçe ile Dizin kısımları okuyucuların işlerini kolaylaştırır.

Eserde Rönesans’tan günümüze kadar gelen şiirlerden örnekleri ele alan Eagleton, okuyucuları şiirin dünyasında kısa yolculuğa götürür. Böylece şiir eleştirisine yeni bir soluk getirir.

Eagleton “Edebiyat öğrencilerine biçim meselesini açtığınızda bazılarının sizin yalnızca ölçüden bahsettiğinizi düşünmeleri manidardır. Şiirin ne anlama geldiğini söylemek ve sonra da onun ölçüsü uyak veya şeması hakkında birkaç cümle etmek, biçim meselesini tam olarak karşılamaz.” (Eagleton 2007: 17) diyerek mevcut eleştiri teorisine karşı çıkar. Yazar eserinde kavramlara yeni tanımlamalar getirir. Söylemin biçimin bir parçası olduğunu ifade eder:

“Söylem; bütün maddi yoğunluğuyla dile dikkat kesilmektir, şiirsel dile yönelik yaklaşımların çoğu ise onun ruhunu bedenden ayırmaya meyillidir. Kimse dili saf ve basit hâliyle duymamıştır. Bunun yerine tiz veya alaycı, kederli veya kayıtsız, aşırı içli veya zalim, hiddetli veya aşırı duygusal sözler duyarız. Bu da ileride göreceğimiz gibi biçim derken kastettiğimiz şeyin bir parçasıdır.” (Eagleton 2007: 17).

Eserin şiire bakışını tek bir cümlede göstermek istersek herhâlde şu cümle yeterli olacaktır: “Şiiri tam olarak anlayabilmek için dizenin sonundan öteye geçmemiz gerekir.” (Eagleton 2007: 19) Yani şiirin dünyasına girmektir, yani yakın okumadır.

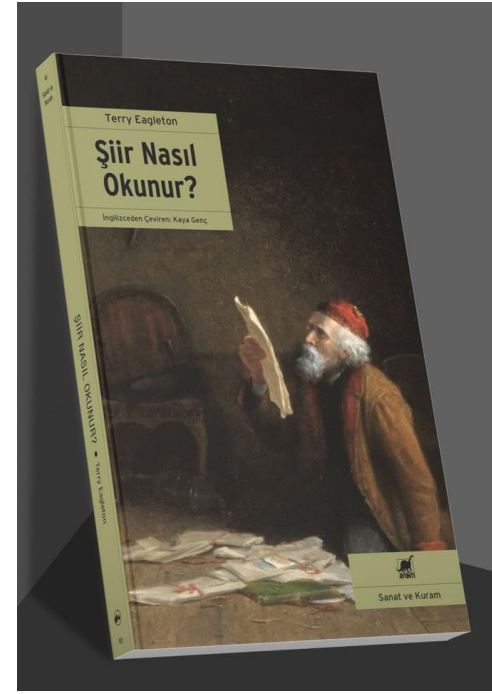
* Kastamonu Üniversitesi, Türk Dili Okutmanı, kamilparin@hotmail.com

Edebiyat eleştirisinin tarihsel bakımdan yüksek noktalarına bakmak hem edebiyat eserlerinin liflerine ve dokusuna hem de kültürel bağlamlarına yönelik bir tür çifte dikkate tanıklık etme anlamına geldiğini söyleyen Eagleton, edebiyat ile politikanın iç içe olduğunu ifade eder. Bu dikkat yirminci yüzyılın en büyük edebiyat âlimlerinden bazıları olan Mihail Bahtin, Eric Auerbach, Walter Benjamin, Ernst Robert Curtius, Kenneth Burke, Edmund Wilson, Lionel Trilling ve Edward Said'in de ayırt edici özelliğidir.

Retoriğin eleştiriye geçiş merhalelerini de ele alan Terry Eagleton, geç antik dönem ve ortaçağ boyunca bizim bugünkü eleştiri olarak bildiğimiz şeyin gerçekte retorik olarak bilindiğini; antik dünyada bu sözcüğün hem metinsel hem de siyasal bir anlamı olduğunu savunur. Hem sözsel mecaz ve ifadelerin araştırılması hem de ikna edici kamusal konuşma sanatının araştırılması anlamına geldiğini de sözlerine ekler. Ancak retoriğin, kademeli biçimde bir üslup meselesine indirgenmediğini veya şiir sanatının kapsamına girdiğini, böylece kamusal ve politik işlevleri ortadan kalktığını düşünür. Daha sonra, belagat ve metafor bilimsel rasyonalizm çağında şüphayle bakılan şeyler hâline geldiğinde “retorik” sözcüğü bugün bizim için sahip olduğu, tumturaklı söz, martaval, aldatıcı manipülasyon gibi negatif çağrışımlarından bazılarını edinmeye başladığı fikrindedir Eagleton.

Şiir ile düzyazıyı karşılaştırır Terry Eagleton. Şiir için satırların nerede biteceğine redaksiyonu yapan kişinin değil, şairin kendisinin karar verdiğini belirtir. Ayrıca şiirin başarılı olmasının kıstası da sadece ölçü ya da uyak değildir der:

“Bir şiir, sözel açıdan yaratıcı, satırların nerede biteceğine yayıncı veya kelime işlemcinin değil yazarın karar verdiği, kurmaca bir ahlaki ifadedir. Bu tanım öncelikle uyak, ölçü, ritim, imgelem, söyleyiş veya sembolizm ve benzeri şeylerin hiçbirine başvurmaz. Bunun sebebi, bu teknikleri kullanmayan pek çok şiirin olması ve aynı teknikleri kullanan pek çok düzyazı eserin olmasıdır. Düzyazıda genel olarak ölçü kullanılmadığı doğrudur. Genellikle satır sonu uyakları gibi ölçü de şiire özgüdür; ancak onun özünde olduğundan bahsedilemez, ne de olsa onsuz da oldukça başarıyla varlığını koruyabilen pek çok şiir vardır. Böylece şairin kendisinin nerede olacağına karar verdiği satır sonlarına ulaşırız. Düzyazı ise satırların nerede bittiğinin önemsiz olduğu bir yazı türüdür.” (Eagleton 2007: 49)

Eagleton, biçim konusuna da değinir. Yirminci yüzyıl başında ortaya çıkan Rus Biçimcileri ekolünün üyeleri, şiiri dilin kendisiyle kurulan, kendine has özbilinçli bir ilişki olarak anladığını; Biçimcilerin, göstergenin öne çıkarılışının edebiyatla sınırlı olduğunu iddia etmediğini söyler. Edebîlik, edebiyatla aynı şey değildir, edebîlik, bazı edebiyat eserlerinde çok nadir görülebilirken esprilerde, bilmecelerde veya reklam sloganlarında ortaya çıkabilirdi der.

Terry Eagleton, şiirde bazı konularda anlaşmazlığa düşmenin gayet olağan olduğu, fakat her anlaşmazlığın temelinde öznelliğin olmadığı görüşündedir. Ses tonu, ruh hâli, tempo, dramatik jestler ve bunların benzerlerinden bahsetmek bütünüyle öznel meselelerdir, bana hınç dolu gelen şey size sevinçli gelebilir, bu meselelerde bir fikir birliği söz konusu olamaz, o yüzden de bu tür hayali sohbetleri tümüyle bir kenara bırakıp, doğru olduklarına emin olabileceğimiz konulara odaklanmamız daha iyi olacaktır diyen Eagleton, eleştirinin öznelliği konusundaki görüşlerini dile getirir. Bu meseleler hakkında kesin şeyler söyleyen bir bilim dalının olmadığını ve şiirleri tartışırken anlaşmazlığa düşmek için gerçekten de ortada oldukça fazla sebebin varlığına inanır Eagleton. Ancak bir mesele hakkında anlaşmazlığa düşebilmenin mutlaka saf öznellik anlamına gelmediğini söyleyen Eagleton, bütünüyle tahmin yoluyla ortaya attığımız görüşlerin, daha sonra kanıtlar ortaya çıktıkça sağlam, kesin bilgilere dönüşebildiğinin altını çizer.

“Bir şiiri başarılı olarak görmek ama yine de ona karşı yoğun bir antipati hissetmek mümkündür, bu durum estetik olarak zalim olduğunu düşündüğünüz bir şiiri sevebilmenize benzer; bu da değer yargılarının özel zevklerle aynı şey olmadığı anlamına gelir. “İyi yazılmış kötü şiirleri severim” anlaşılmaz bir ifade değildir.”
(Eagleton 2007: 164)

Yazının sonuna gelmişken çeviri hakkında birkaç söz söylememek olmazdı. Kaya Genç güzel bir iş başarmış *Şiir Nasıl Okunur?*'un çevirisinde. Okumayı ve anlamayı kolaylaştıran bir çeviri yetkinliği söz konusu. Eagleton'ın terimlerine, uygun ve abartı olmayan bir karşılık bulması da diğer önemli yanı...

KAYNAKÇA

Eagleton, Terry (2007). *Şiir Nasıl Okunur?* Çev. Kaya Genç. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.